

บทที่ 1

บทนำ

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานศิลปกรรมนับว่าเป็นกุญแจสำคัญอย่างหนึ่งในการสืบหาอดีต เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้เป็นแนวทางในการสร้างอนาคตในทางที่ถูกต้อง เพราะงานศิลปกรรมต่างๆ นั้นเป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาของมนุษยชาติที่ปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน จึงนับได้ว่างานศิลปกรรมสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบวิวัฒนาการและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมมนุษย์เราในยุคต่างๆ ได้อีกทางหนึ่ง

ชนชาติไทยของเรามีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมายาวนาน มีศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เราคงจะขาดความภาคภูมิใจถ้าหากก้าวไปข้างหน้าโดยปราศจากความเข้าใจในอดีตที่ผ่านมาของเราเอง การศึกษาศิลปะทั้งในด้านประวัติความเป็นมา วิธีการสร้างงาน แนวความคิดในการสร้างสรรค์รวมถึงคุณค่าของศิลปะนั้นๆ เป็นแนวทางหนึ่ง คือเป็นการมองย้อนกลับหลังแล้วหันกลับมาสร้างอนาคตให้ถูกแนวทาง แต่ในปัจจุบันงานศิลปกรรมอันทรงคุณค่าต่างๆ นั้นกลับกำลังสูญสลายไปในสภาวะการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในโลกเรา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเร่งทำการศึกษานุรักษ์ ผลผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพชนไว้อย่างรีบด่วน และในการที่จะอนุรักษ์งานศิลปะนั้นไว้ให้คงอยู่ต่อไปได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประเมินหาคุณค่าของศิลปกรรมนั้นๆ ด้วยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะ และเป็นแนวทางในการสืบสานความภาคภูมิใจในมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยเรา

เมื่อพูดถึงคำว่าศิลปะมักจะมีการเอ่ยถึงคำว่าวัฒนธรรมด้วยเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่แสดงถึงความเป็นอยู่ ความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์ ที่ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนั้นงานศิลปะจึงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่มีแบบแผนการปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่คนในท้องถิ่นยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมา ในแต่ละภูมิภาคต่างก็มีวัฒนธรรมเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิด แสดงถึงการแก้ปัญหาและค่านิยมต่างๆ ของแต่ละชุมชนและภูมิกาคนั้น วัฒนธรรมพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นนับว่ามีความจำเป็นและความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะถ้าหากการพัฒนาประเทศที่ไร้ทิศทางปราศจากการศึกษาและทำความเข้าใจในรากฐาน

และความเป็นมาของวัฒนธรรมพื้นบ้านเฉพาะถิ่นเป็นมูลฐานแล้ว การพัฒนาที่จะไร้ทิศทาง ทำให้คนในท้องถิ่นและประเทศชาติตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมภายนอกได้อย่างง่ายดาย และปราศจากความภาคภูมิใจในการก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างสง่างาม

ศิลปกรรมพื้นบ้าน นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง โดยทั่วไปวัฒนธรรมนั้นเป็นเครื่องแสดงความเป็นอยู่ ความเจริญ และเชิดชูเกียรติของบุคคล และของชุมชนจนถึงประเทศชาติ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการกลมเกลียวให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติตามทำนองคลองธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องวัดและกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคมได้ กล่าวคือหากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดั่งงามเหมาะสมแล้วสังคมนั้นย่อมมีความเจริญก้าวหน้ารวดเร็วทันอารยะประเทศ ในทางกลับกันหากชนชาติใดมีวัฒนธรรมที่ล้าหลัง มีแบบประเพณีที่ไม่ดี มีค่านิยมที่ไม่เหมาะสมแล้ว สังคมและประเทศชาตินั้นก็ยากที่จะเจริญก้าวหน้า จนในที่สุดอาจเกิดการสูญเสียความเป็นชาติได้เพราะการถูกรุกรานและคุกคามทางวัฒนธรรม

ศิลปะแกะสลักไม้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านศิลปหัตถกรรมเชิงวัตถุ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะด้านประติมากรรมอย่างหนึ่ง โดยมีวัสดุที่สำคัญคือไม้ชนิดต่าง ๆ ช่างหรือศิลปินที่สร้างงานต้องใช้ความสามารถ ใช้ฝีมือมันสมองในการสร้างสรรค์งานออกมา เพราะฉะนั้นงานศิลปะดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาของมนุษย์ ที่ผสมผสานออกมาพร้อมกับความสามารถทางเชิงช่างอันยอดเยี่ยม ศิลปะการแกะสลักไม้ของชนชาติไทยเราเป็นสิ่งที่ เป็นหลักฐานที่แสดงว่างานไม้แกะสลักของคนไทยไม่เป็นรองชนชาติใด อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์อย่างเร่งด่วนด้วย งานศิลปะแกะสลักไม้ของชนชาติไทยส่วนใหญ่แล้ว มีทั้งที่แสดงออกมาในลักษณะการทำเพื่อประกอบเป็นเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ รวมไปถึงการทำขึ้นมาเพื่อประกอบความเชื่อความศรัทธาในพระศาสนา เช่น ทำเป็นเครื่องเคารพบูชา ในลักษณะของพระพุทธรูป ธรรมมาสน์ ตู้และหีบพระธรรม และที่มีความสำคัญคือการแกะสลักไม้เพื่อเป็นเครื่องประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะที่ประณีต ดงามมากเป็นพิเศษ (แฉ่งน้อย ปัญจพรรค และสมชาย ณ นครพนม, 2536 : 22)

การแกะสลักไม้เพื่อประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม เช่นสถาปัตยกรรมทางศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น และยังมีสถาปัตยกรรมสำหรับผู้คนที่ เป็นพวกปราสาท ราชมณเฑียร ซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นการแกะสลักส่วนประกอบที่เป็นเครื่องบนหลังคาของอาคาร เช่น ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ สหรัย รวงผึ้ง หน้าบัน รวมถึงบานประตู หน้าต่าง คันทวย เป็นต้น

ศิลปะแกะสลักไม้ของชนชาติไทยเราเป็นการสร้างสรรค์งานที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณอย่างแน่นอน แต่เนื่องจากไม้เป็นวัสดุที่ผู้กร่อนสีกร่อนง่ายด้วยแดด ฝน และกาลเวลา ศิลปะแกะสลักไม้ที่มีอายุเก่าแก่กว่าสมัยอยุธยาจึงไม่ค่อยเหลือไว้เป็นตัวอย่าง (กรมศิลปากร, 2538 :52) แต่ก็ยังมีหลักฐานที่หลงเหลืออยู่พอที่จะกล่าวได้ว่าศิลปะแกะสลักไม้ในยุคต้นๆ ของไทยเราก็เป็นการสร้างสรรค์งานเพื่อสนองพระพุทธศาสนา เช่น ชุ่มเรือนแก้วเหนือองค์พระพุทธรชินราช (เน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม, 2536 :10) ในยุคสมัยต่อมาคือ อยุธยา ถือว่าเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองของศิลปะต่างๆ ของไทยเราทั้งนี้รวมถึงศิลปะแกะสลักไม้ด้วย งานศิลปะแกะสลักไม้ในยุคนี้เป็นงานที่สร้างขึ้นอย่างวิจิตรบรรจงทั้งที่เป็นประติมากรรมลอยตัว เช่น พระพุทธรูป ครุฑโขมรีเรือต่างๆ ยิ่งเป็นงานที่ทำขึ้นมาเพื่อตกแต่งสถาปัตยกรรมทางศาสนาแล้ว ยิ่งมีความพิถีพิถันให้ออกมาอย่างตระการตามาก ส่วนในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้นแม้จะปรากฏว่ามีอิทธิพลทางด้านศิลปะจากต่างชาติเข้ามาปะปนอยู่ในงานศิลปะแกะสลักไม้ของไทยเราก็ตาม แต่การสร้างสรรค์งานก็ยังดำเนินต่อไป และแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ของความเป็นงานแกะสลักไม้ไทยได้อย่างงดงามเหมือนเดิม จนกระทั่งหลังสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา จากสภาพของเศรษฐกิจที่ตกต่ำ และอิทธิพลจากต่างชาติมีมากขึ้น รวมไปถึงวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างมีความหลากหลายมากขึ้น จึงทำให้การใช้ไม้ในการสร้างงาน และประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมลดลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงมีอยู่เรื่อยมา แต่เนื่องในสภาวะปัจจุบันเกิดการหลั่งไหลของกระแสวัฒนธรรมจากชาติต่างๆ เข้ามารวมทั้งความร่อยหรอของวัสดุ คือไม้ได้ลดปริมาณลง ค่านิยมของคนไทยเราก็เปลี่ยนไป เช่นใช้ไม้อัดเข้ามาแทนที่ไม้แกะสลัก ตามวัดวาอารามก็นิยมตกแต่งตัวอาคารด้วยงานปูนปั้นแทนงานศิลปะแกะสลักไม้จึงขาดการดูแลสนใจ สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าจากการตกแต่งด้วยศิลปะแกะสลักไม้ในอดีต ก็ถูกทำลายหรือถอนลงไปทั้งนี้เห็นได้จากงานวิจัยของ วรณี มณฑารักษ์ (2533) และเนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว (2539) ที่พบว่าคนไทยเราทั่วไปยังไม่เห็นความสำคัญ และขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปกรรมอยู่ รวมทั้งค่านิยมตะวันตก และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา มากเกินไป อีกทั้งงานศิลปกรรมบางอย่างขาดประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมในปัจจุบันจึงเป็นสาเหตุของการทำลายงานศิลปกรรมที่มีคุณค่าเหล่านั้นลงไป ซึ่งหาว่าไม่ว่าเป็นการทำลายสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยในอดีต และส่งผลต่อความไม่ภาคภูมิใจในความเป็นไทยในปัจจุบัน จนบางคนหันไปยึดถือรูปแบบทางศิลปะและวัฒนธรรมของต่างชาติก็มี

เขตภาคอีสานตอนล่างเป็นบริเวณที่กว้างใหญ่ มีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องพันแนบแน่นกับราชอาณาจักรไทยช้านาน มีการสืบทอดรูปแบบทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมทั้งจาก

เมืองหลวงและจากวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมข้างเคียงคือวัฒนธรรมลาว ส่งผลออกมาเป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปแบบและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่งดงามไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภูมิภาคอื่นของไทย โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในแถบนี้มาช้านาน ดังจะเห็นได้จากหลักฐานที่แสดงให้เห็นทั้งด้านจารีต ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงงานศิลปกรรมต่างๆ ด้วย ในส่วนสถาปัตยกรรมทางศาสนาในภาคอีสานตอนล่างถึงแม้จะไม่วิจิตรตระการตาอย่างภาคกลาง หรือไม่แพรวพราวอลังการอย่างล้านนา (แน่น้อย บัญจพวรรค์, 2536 :10) แต่ก็นับได้ว่าเป็นพุทธสถานที่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่ายกย่อง สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะดังกล่าวที่นับว่ามีความโดดเด่นในเอกลักษณ์ที่สำคัญ เช่น ลิม (โบสถ์), หอแจก (ศาลาการเปรียญ) ,อาฮาม (วิหาร) หอระฆัง ,หอไตร เป็นต้น

หอไตร หรือหอพระไตรปิฎก ที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยเรียก "หอธรรม" (จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา ,2539:6) ส่วนในภาคอีสานนิยมเรียกว่า "หอไตร" ในอดีตหอไตรจัดว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญอยู่มาก เนื่องด้วยหอไตรมีประโยชน์ใช้สอยคือใช้เก็บพระไตรปิฎก จึงทรงคุณค่าในแง่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้รจนาไว้ในพุทธประวัติเล่ม 3 ว่า "หอไตรเป็นศาสนสถานทีสร้างเพื่อจุดมุ่งหมายทางศาสนา เปรียบเสมือนธรรมเจดีย์ คือเจดีย์ที่บรรจุคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (อ้างถึงใน วิโรฒ ศรีสุโร, 2538 :2)

หอไตรในเขตภาคอีสานตอนล่าง เป็นหอไตรประเภทเครื่องไม้ที่เกิดจากการผสมผสานทางรูปแบบศิลปะระหว่างช่างพื้นเมือง ที่ได้รับอิทธิพลจากสกุลช่างเวียงจันทน์ ตั้งแต่ สมัยพุทธศตวรรษที่ 24 – 25 ผสมผสานกับฝีมือช่างหลวงจากกรุงเทพฯ (กรมศิลปากร, 2532: 28) ที่ลงตัวและกลมกลืนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยลักษณะของงานศิลปกรรมที่แสดงออกมานั้น จะแสดงออกผ่านทางรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และศิลปะประดับตกแต่ง เช่นงาน จิตรกรรม ลงรักปิดทอง และงาน แกะสลักไม้ เป็นต้น หอไตรในภาคอีสานตอนล่างนี้ส่วนมากจะเป็นหอไตรที่นิยมสร้างไว้ในเขตสังฆาวาส และอยู่กลางสระน้ำ แต่จะมีบางแห่งเท่านั้นที่สร้างไว้นอกวัดแต่ก็ยังคงอยู่ใกล้วัด เช่นหอไตรวัดศรีโพธิ์ชัย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี ทั้งนี้เพราะอาศัยหนองน้ำตามธรรมชาติแทนการขุดเป็นสระน้ำในวัด หอไตรทั้งหมดเป็นหอไตรประเภทเครื่องไม้

ในส่วนของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ส่วนมากจะมีรูปแบบคล้ายกับสถาปัตยกรรมทางหลวงพระบาง (วิโรฒ ศรีสุโร, 2538 : 4) แต่ก็จะมีการผสมผสานทางรูปแบบจากความเป็นอีสาน

ของช่างพื้นบ้าน กับรูปแบบของสถาปัตยกรรมเมืองหลวง (กรุงเทพมหานคร) คือรูปทรงยังคงความเป็นอีสาน เช่นผนังสีเหลืองพื้นผ้าขนาดกระทัดรัด ประตูหน้าต่างน้อยช่อง และมีขนาดเล็ก หลังคาจั่วลาดชัน และซ้อนเป็นชั้น ๆ หน้าบันเปิดโล่ง ไม่มีชานจั่ว แต่เครื่องบนของหลังคา และลวดลายที่ประดับประดาพยายามที่จะเลียนแบบสถาปัตยกรรมในภาคกลาง แต่ฝีมือช่างอาจจะยังไม่ถึง หรืออาจเกิดจากการดัดแปลงไปตามความต้องการจึงทำให้เกิดรูปแบบที่สวຍแปลกตาออกไป สถาปัตยกรรมลักษณะนี้ เรียกว่าศาสนาคาร แบบอีสานประยุกต์ (สุนัย ฌ อุบล, 2538 :151) แต่ก็มีหอไตรบางแห่ง ที่จัดว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบอีสานบริสุทธิ์อยู่ คือหอไตรวัดศรีโพธิ์ชัย และหอไตรวัดบูรพาราม ทั้งนี้เห็นได้จาก รูปทรงที่เป็นสีเหลืองพื้นผ้า หลังคาจั่วคลุมแต่ผนังเดียว ส่วนของงานศิลปะเพื่อประดับตกแต่งพบว่างานศิลปะแกะสลักไม้เป็นงานที่นิยมทำขึ้นมาเพื่อตกแต่งหอไตรมากที่สุด นอกจากนี้ก็จะมีการปูนปั้นบ้าง ส่วนข้างในตัวอาคารหอไตรบางแห่งมีการเขียนภาพฝาผนัง และลายรดน้ำด้วย แต่ก็เป็นส่วนน้อย และเป็นงานตกแต่งที่ทำขึ้นมาเพิ่มเติมภายหลังการบูรณะซ่อมแซมเท่านั้น (วิโรฒ ศรีสุโร, 2538 :8)

การใช้ศิลปะแกะสลักไม้เพื่อตกแต่งหอไตรในภาคอีสานตอนกลางจะใช้ประดับในส่วนต่างๆ ของหอไตร ดังนี้

ล้ายอง มีทั้งที่เป็นแผ่นไม้เรียบ แกะสลักลายยาวตามแผ่นไม้ หอไตรบางแห่งมีลำตัวเป็นลำตัวขนาดประดับใบระกา ส่วนล่างประดับหางหงส์รูปนก หรือหัวนาค ส่วนบนประดับด้วยโหง (ช่อฟ้า)

โหง (ช่อฟ้า) มีทั้งที่เป็นป้านลมคล้ายเสาหัวเม็ด ทำเป็นหัวนาคก็มี

ช่อฟ้ากลาง เป็นส่วนประดับที่อยู่กลางสันหลังคา เป็นศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบของศิลปกรรมลาว นิยมแกะสลักไม้เป็นรูปคล้ายพระธาตุ (แง่น้อย ปัญจพรรค และสมชาย ฌนครพนม, 2536 :49)

สีหน้า (หน้าบัน)หรือหน้าจั่ว มีทั้งที่เป็นศิลปะแกะสลักไม้ และแกะสลักไม้แล้วปิดทองประดับกระจกด้วย

คันทวย นิยมทำคันทวยรูปนาค บางแห่งก็เป็นกนกม้วนก็มี นิยมทำจากไม้แผ่นเดียว

ประตู มีหอไตรบางแห่งเท่านั้นที่มีการใช้ศิลปะแกะสลักไม้ตกแต่ง

หน้าต่าง มีการตกแต่งที่คล้ายกับประตู

หย่อง เป็นไม้แกะสลักประดับด้านล่างของกรอบหน้าต่าง ประตู พบในหอไตร

บางแห่ง

ลูกฟัก ได้กรอบประดู หน้าต่าง รอบหอไตร จะแกะสลักจากไม้แผ่นเดียวมีทั้งเป็นรูปสัตว์ ประจำราศี และดอกไม้ชนิดต่างๆ

การทำลวดลายไม้แกะสลักของชาวอีสานก็มีพื้นฐานการแสดงออกที่เหมือนกับภูมิภาคอื่นของไทย เพียงแต่จะมีการแสดงลักษณะเฉพาะถิ่นออกมาบ้างในบางอย่าง เช่นการลดรายละเอียดให้ออกมาเรียบง่าย ดูช่อ และประเภทของวัสดุที่อาจจะแตกต่างกันไปตามลักษณะทางกายภาพบ้าง

จากลักษณะการนำสร้างงานศิลปะแกะสลักไม้เพื่อประดับตกแต่งหอไตรในเขตภาคอีสานตอนล่างจึงถือได้ว่างานศิลปะแกะสลักไม้ เป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าที่ช่วยเสริมความงามและความน่าเคารพศรัทธาของหอไตรได้เป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากตัวสถาปัตยกรรม และเครื่องประดับตกแต่งเป็นเครื่องไม้ และมีอายุนับ 100 ปีมาแล้ว อีกทั้งบางแห่งยังขาดการทะนุบำรุง และความเอาใจใส่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงทำให้งานศิลปกรรมอันมีคุณค่าดังกล่าวเกิดการชำรุดทรุดโทรม และสูญหายไปบ้างก็มี การสร้างจิตสำนึกเพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าที่สูงส่งของงานศิลปะนี้จึงนับว่าเป็นสิ่งที่ควรเร่งทำ และส่งเสริมเพื่อแข่งขันกับการเสื่อมสภาพตามกาลเวลา และอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นที่หลั่งไหลเข้ามาก่อนที่จะมีคุณค่าดังกล่าวจะสูญหายไป ดังนั้นการที่จะอนุรักษ์งานศิลปะนั้นไว้ให้คงอยู่ต่อไปได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาหาคุณค่าของศิลปกรรมนั้นๆ ด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะและเป็นแนวทางในการสืบสานความภาคภูมิใจของบรรพชนรุ่นหลังต่อไป ในการศึกษาด้านศิลปะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาคุณค่าและความสำคัญของศิลปะควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานของศิลปะแขนงนั้น ๆ ด้วย (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2536 :9)

ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นงานศิลปกรรมพื้นฐานที่ควรค่าแก่การส่งเสริมให้เยาวชนรวมถึงคนในชาติได้มองเห็นคุณค่า เพราะจะเป็นการส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้สถาปัตยกรรมทางศาสนารวมทั้งงานศิลปกรรมเพื่อประดับตกแต่งที่สร้างโดยบรรพชนรุ่นก่อนที่มีคุณค่ากำลังขาดความสนใจในการดูแลรักษา บางครั้งยังถูกทำลายหรือถอนไปเพราะความไม่เห็นความสำคัญและคุณค่าก็มี (วิโรตต์ศรีสุโร, 2535:340) อีกทั้งคนทั่วไปไม่เห็นความสำคัญและขาดความรู้เรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน รวมทั้งค่านิยมตะวันตกและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามากเกินไป อีกทั้งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านขาดประโยชน์กับการใช้สอยที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน (เนื่ออ่อน ขรรค์ทองเขียว, 2538:3)

ปัญหาอีกประเด็นหนึ่งคือ การแกะสลักไม้ เพื่อทำลวดลายประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมทางศาสนาจะเป็นกระบวนการเรียนรู้สืบทอดมาจากครูช่างซึ่งเป็นบรรพบุรุษ หรือเครือญาติ และเรียนรู้จากการสังเกต วิธีการถ่ายทอดใช้การฝึกฝนปฏิบัติจริง โดยมีครูช่างเป็นผู้วินิจฉัย เมื่อเวลาผ่านไปจึงเกิดปัญหาในการสืบทอดวิชาเหล่านี้ (พิทักษ์ น้อยวงศ์ และ เพ็ญผกา นันทติลล ,2541:80) ส่วนการศึกษาในระบบโรงเรียนปัจจุบันมีสถานศึกษาที่เปิดสอนอยู่น้อยมาก และเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้ส่วนใหญ่ยังขาดผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการให้ความสนใจอย่างเพียงพอ

การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา นั้นยังมีข้อถกเถียงกันอยู่ระหว่างผู้มีแนวคิดด้านอนุรักษ์นิยมกับผู้มีแนวคิดด้านพัฒนาสร้างสรรค์ว่า ศิลปะพื้นบ้านควรได้รับการแก้ไข ดัดแปลงเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร เพราะในปัจจุบันศิลปะพื้นบ้านกำลังได้รับความกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงจากสภาพของการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรม จูทวิภาค (2537:5) ได้ไว้กล่าวว่า จากสภาพดังกล่าวทำให้ ความงาม ความเรียบง่าย ความบริสุทธิ์ ความดี มีคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะพื้นบ้านที่เกิดจากความมีเหตุผล ช่างคิด ช่างทำของชาวบ้าน นับวันจะผิดแปลกและสูญหายไปตามกาลเวลา ถ้าไม่ได้รับการศึกษาวิจัยหรือจัดบันทึกไว้ เป็นหลักฐานสืบทอดต่อไป ตลอดจนเก็บรักษาไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างถาวร ในอนาคต คงไม่มีอะไรเหลือไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ

จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลทำให้เยาวชนและคนไทยรุ่นใหม่ไม่ได้รับการปลูกฝังให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและซึมซับเอกลักษณ์ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย ทำให้ศิลปกรรมต่างๆ ขาดการสืบทอดและส่งผลต่อการไม่เห็นคุณค่าของศิลปกรรม และกระทบไปถึงการอนุรักษ์งานศิลปกรรมนั้นด้วย

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้กำหนดแผนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรมว่าไว้ว่า ให้สังคมไทยในอนาคตพึงอนุรักษ์ และพัฒนาศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ไทย ให้เป็นกระแสวัฒนธรรมหนึ่งของโลก (แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8,2540-2544:23-24) ซึ่งสถาบันราชภัฏเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตกำลังคน

เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี เป็นสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตอีสานล่าง ดังกล่าวด้วย นอกจากนี้จะมีหน้าที่ผลิตบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญด้านต่าง ๆ แล้ว ยังมีหน้าที่จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ในมาตราที่ 7 ที่กล่าวถึง บทบาทและหน้าที่ของสถาบันราชภัฏในสวนหนึ่งกล่าวว่า ให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ (พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ, 2538 :6) จากบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าสถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่นที่เข้าถึงชุมชนได้อย่างทั่วถึงมากที่สุด และสามารถสนองตอบปรัชญาของการจัดการศึกษาได้อย่างสอดคล้องกับสภาพของสังคม ทั้งในบทบาทของการจัดการศึกษาทั่วไป และบทบาทของการบริการชุมชน ร่วมมือในการจัดการ การรักษาท้องถิ่นทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (ปฤถต์ แสงสว่าง, 2541:46) ซึ่งบทบาทด้านศิลปะและวัฒนธรรมมีทั้งที่เป็นการจัดกิจกรรม การร่วมมือกับชุมชน ในการส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนด้วย อีกลักษณะหนึ่งคือ ภารกิจหลักที่เป็นบทบาทต่อนักศึกษาในการให้ความรู้ทั้งเพื่อการประกอบอาชีพ และเพื่อสร้างทัศนคติให้เกิดความรักความหวงแหนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น และระดับประเทศชาติ ในส่วนของการจัดการศึกษาด้านศิลปะได้มีการเปิดสอนหลักสูตร โปรรแกรมวิชาเอกศิลปศึกษา และ โปรรแกรมวิชาเอกศิลปกรรม ซึ่งวัตถุประสงค์ของ 2 หลักสูตรดังกล่าวมีส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับการศึกษาคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ คือการมุ่งเน้นให้รู้จัก ชาบซึ่งในคุณค่าทัศนศิลป์ มีสำนึกในการสร้างสรรค์ศิลปกรรม มีบทบาทต่อการส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (กรมการฝึกหัดครู, 2536:290) ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นในคุณค่าของงานศิลปกรรม แกะสลักไม้ของอาจารย์ และนักศึกษาที่จะเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์ต่อไปจึงเป็นแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตร รวมไปถึงแนวทางในการอนุรักษ์ส่งเสริมงานศิลปกรรมแขนงนี้ต่อไป

ในส่วนของทัศนคติและความคิดเห็นของผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานจนเป็นที่ยอมรับทั่วไปเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้นั้นเป็นเหมือนแนวทาง หรือการชี้แนะได้ ดังนั้น ทัศนคติและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านนี้ถือได้ว่าเป็นตัวกำหนดทิศทางของศิลปะแขนงนี้ การเคารพและเชิดชูศรัทธาในผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในสังคมไทยเราก็เชกเช่นเดียวกับในอารยะประเทศอื่นๆ คือจะให้ความสำคัญกับผู้ที่มีประสบการณ์และ

เกี่ยวข้องกับงานแขนงนั้นๆ เพราะทัศนคติของบุคคลเหล่านี้เปรียบเสมือนแนวทางในการทำความเข้าใจความเป็นไปหรือเหตุการณ์ในอนาคตของสิ่งนั้นๆ ดังนั้นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรที่เป็นปราชญ์ในชุมชนหรือปราชญ์พื้นบ้าน ก็เช่นเดียวกันน่าจะเป็นแนวทางในการกำหนดความเป็นไปของศิลปะแขนงนี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและมีความเกี่ยวข้องกับศิลปะแกะสลักไม้ในภาคอีสานตอนล่าง ทั้งที่เป็นผู้สร้างสรรค์งาน ผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนความรู้ด้านศิลปะแขนงนี้ รวมถึงผู้ทำหน้าที่ในการรักษาสืบทอดแล้ว จึงน่าจะเป็นความคิดเห็นที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการประเมินคุณค่าได้อย่างถูกต้อง ครอบคลุม และชัดเจนมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีสถานศึกษาบางแห่งได้มองเห็นความสำคัญของศิลปะแกะสลักไม้ และได้เปิดให้มีการเรียน และฝึกอบรมการสร้างงานศิลปกรรมแขนงนี้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถสืบทอดงานศิลปะแขนงนี้ได้อย่างสมบูรณ์ทั้งนี้เนื่องจากว่าผู้ที่เข้ามาศึกษายังขาดความเข้าใจและประสบการณ์ในการสร้างงานอย่างถ่องแท้ เพราะการสร้างงานศิลปกรรมแกะสลักไม้ เป็นงานที่ต้องอาศัยความชำนาญที่เกิดจากการฝึกฝนปฏิบัติ และมีความเข้าใจในศิลปะไทยอย่างลึกซึ้งเพื่อที่จะสามารถสร้างหรือผูกมัดลวดลายได้อย่างถูกต้อง (กรมศิลปากร, 2541:5)

ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรเป็นสิ่งที่มีความควบคู่กับการสร้างหอไตร บางแห่งมีอายุเป็นร้อยปี ดังนั้นช่างหรือศิลปินที่ทำงานศิลปะแกะสลักไม้เพื่อประดับตกแต่งหอไตรจึงเป็นช่างพื้นบ้านที่มีทั้งความสามารถทางเชิงช่าง และความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น การศึกษาในรูปแบบของสถานศึกษาในสมัยก่อนยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ยังเป็นการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพแล้วจึงไม่มี ดังนั้นคนที่มีอาชีพเป็นช่างแกะสลักจึงต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้สืบทอดมาจากครูช่างซึ่งเป็นบรรพบุรุษ หรือเครือญาติ และเรียนรู้จากการสังเกต วิธีการถ่ายทอดใช้การฝึกฝนปฏิบัติจริงดังนั้นคนที่เป็นช่าง จึงเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในการทำงานศิลปะแขนงที่ตนเองได้รับการปลูกฝังมาเป็นอย่างดี เพราะเป็นบุคคลที่สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยการเรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์ด้วยวิธีการตรงจริง นับว่าเป็นบุคคลที่น่าเอาเป็นเยี่ยงอย่าง นำศึกษาวิธีการและรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และหาทางเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่ช่างและศิลปินท้องถิ่นเหล่านั้นมีอยู่ออกมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) หมวดที่ 4 มาตราที่ 32 ได้กำหนดไว้ว่าในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละบริบท โดยในข้อ 3 ของมาตราดังกล่าวยังได้กล่าวเน้นในเรื่องความรู้เกี่ยวกับ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา

ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา โดยในการจัดการเรียนการสอนนั้นให้มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ารัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบต่างๆ ได้มองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ รวมทั้งด้านศิลปะด้วยจึงได้กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาดังกล่าวออกมาและบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ และเชี่ยวชาญเฉพาะในภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ก็คือคนในท้องถิ่นที่เป็นนั่นเอง ในส่วนของภูมิปัญญาด้านศิลปะก็คือช่าง และศิลปินพื้นบ้านหรือที่มักเรียกกันว่าปราชญ์พื้นบ้านนั่นเอง ในส่วนของการยกย่อง เชิดชูเกียรติ และการเชิดชูค่านั้นได้มีการคัดเลือกบุคคลบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านศิลปะและวัฒนธรรมประจำปี อีกทั้งสถานศึกษาบางแห่งในปัจจุบันนี้ ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของปราชญ์ท้องถิ่นโดยการเชิญมาเป็นวิทยากร และเป็นอาจารย์พิเศษในการสอนวิชาต่างๆ เสมอ ส่วนในสถาบันราชภัฏก็ได้มีการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณสมบัติเหมาะสมเพื่อมอบปริญญากิตติมศักดิ์ด้วย จึงเห็นได้ว่าปราชญ์พื้นบ้านด้านศิลปะ นอกจากจะเป็นบุคคลล้ำค่าทางด้านการสร้างงานศิลปะ เป็นบุคคลที่เป็นเสมือนเครื่องพยานทางประวัติศาสตร์ของศิลปะแขนงนั้นในอนาคตแล้ว ยังเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่า ความสำคัญของศิลปะ อันจะส่งผลถึงการตระหนักบทบาทเพื่อการอนุรักษ์สืบไป

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะและสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างว่าเป็นศิลปกรรมของไทยที่มีคุณค่า เป็นมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ให้เป็นมรดกของชุมชนสืบไป การที่จะทำให้บุคคลทั่วไปเห็นความสำคัญ และเกิดแนวคิดในการอนุรักษ์พัฒนาและสืบสานต่อนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ ซึ่งหนึ่งในแนวทางดังกล่าวที่ทัศนะของผู้เชี่ยวชาญงานแขนงนี้(ปราชญ์พื้นบ้าน) ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางในการประเมินคุณค่าด้วยเพราะเป็นบุคคลที่มีบทบาทต่อศิลปะและสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง ในฐานะของผู้สร้างสรรค์ ผู้ดูแลและใกล้ชิดมาตลอดซึ่งเป็นมรดกด้านความรู้อันทรงคุณค่าที่ต้องให้ความสำคัญและรับฟังแนวทางและข้อเสนอแนะในการศึกษาหาคุณค่าของศิลปกรรมนี้ ส่วนการให้การศึกษาถือว่าเป็นแนวทางที่สำคัญและจำเป็นในการที่จะสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เกิดจิตสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนในโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และโปรแกรมวิชาศิลปกรรมจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสามารถเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องศิลปะท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนรู้คุณค่าและช่วยกันทำนุบำรุงรักษางานศิลปะท้องถิ่นให้เป็นมรดกของชุมชน ของแผ่นดิน ดังนั้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่างานศิลปะ

ท้องถิ่นในเรื่องศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรของอาจารย์และนักศึกษาตลอดจนปราชญ์พื้นบ้าน
ในฐานะผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะใช้เป็นฐานเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน
ในโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาและโปรแกรมวิชาศิลปกรรมในสถาบันราชภัฏต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสาน
ตอนล่างของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาตรีโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และ
โปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏ อุบลราชธานี ใน 4 ด้าน คือด้านภูมิปัญญาแห่งชุมชน
คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางการศึกษา

3. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง ด้านภูมิปัญญาแห่งชุมชน
คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ และคุณค่าด้านการศึกษา โดยศึกษา
หอไตรในเขตภาคอีสานตอนล่าง (จังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญ และศรีสะเกษ) ที่มี
หอไตรอยู่ในปัจจุบันจำนวน 6 แห่ง คือ หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง อ.เมือง จ.อุบลฯ หอไตรวัด
ศรีโพธิ์ชัย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลฯ หอไตรวัดบูรพาราม อ.เมือง จ.อุบลฯ หอไตรวัดมหาธาตุ
อ.เมือง จ.ยโสธร, หอไตรวัดสระไตรนุรักษ์ อ.ทรายมูล จ.ยโสธร และหอไตรวัดศรีธาตุ อ.เมือง
จ.ยโสธร โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ และนักศึกษา
โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และโปรแกรมศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี เนื่องจากเป็น
สถาบันอุดมศึกษาในภาคอีสานตอนล่างเพียงแห่งเดียวที่เปิดสอนโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และ
โปรแกรมศิลปกรรม

4. ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยในครั้งนี้ จะทำการศึกษาลำรวจข้อมูล จากอาจารย์ นักศึกษาระดับปริญญาตรี
โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา โปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏ อุบลราชธานี และสัมภาษณ์
ผู้เชี่ยวชาญเรื่องคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ของหอไตร ในภาคอีสานตอนล่าง

การเขียนชื่อส่วนประกอบของหอไตรบางอย่างจะเขียนคำในลักษณะต่อไปนี้

1. อักษรวิธีของไทยอีสานที่ตรงกับอักษรวิธีของไทยภาคกลางในการศึกษาครั้งนี้
จะใช้อักษรวิธีของภาคกลาง เช่น คำว่า ทวย หรือคันทวย

2. ส่วนประกอบของหอไตรบางอย่างที่เหมือนกับภาคกลางแต่เรียกชื่อต่างกัน จะเขียนชื่อส่วนประกอบเป็นอักษรวิหิของอีสาน เช่น โห่ง (ช่อฟ้า)

3. การเขียนตามอักษรวิหิของไทยอีสานจะใช้สารานุกรมภาษาอีสาน –ไทย-อังกฤษ ฉบับของปรีชา พิณทอง (2532) เป็นหลัก

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ศิลปะแกะสลักไม้ หมายถึง การสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของช่างท้องถิ่น โดยวิธีการใช้เครื่องมือที่เป็นโลหะรูปร่างต่างๆ แกะ สลัก หรือจำหลัก ลงบนเนื้อไม้ให้เป็นลวดลาย และรูปทรงต่างๆ ตามความต้องการ

หอไตร หมายถึง อาคารที่ใช้เป็นที่เก็บหนังสือ ผูกใบลาน พระไตรปิฎก ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ มักสร้างขึ้นในส่วนของสังฆาวาส ตัวอาคารจะปลูกอยู่กลางน้ำ เพื่อป้องกันมด ปลวก แมลงที่จะมากัดกินหนังสือ

คุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร หมายถึง คุณค่าของศิลปะพื้นบ้านการแกะสลักไม้ ที่ใช้เป็นส่วนประกอบ และประดับตกแต่งหอไตร ที่มีรูปแบบทางศิลปะ เนื้อหา และลวดลาย ตามความคิดและการสร้างสรรค์ของช่างพื้นบ้าน โดยแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ชุมชน การสืบทอด และความงามอันเป็นคุณค่าทางบวรมีทั้งหมด 4 ด้าน ดังนี้

1. คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน
2. คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน
3. คุณค่าทางประวัติศาสตร์
4. คุณค่าทางการศึกษา

ภาคอีสานตอนล่าง หมายถึง บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ในพื้นที่คือ บริเวณจังหวัดที่มีเอกลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง ไทย กับ ลาว (เชื้อสายล้านช้าง) ประกอบด้วย จังหวัด อุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญ และศรีสะเกษ

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะแกะสลักไม้ในภาคอีสานตอนล่าง ทั้งในฐานะ ผู้สร้างงาน และ/หรือ ผู้มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ 6 คน อาจารย์โปรแกรมวิชาศิลปกรรม 8 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีโปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาปลายจำนวน 117 คน โดยศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง 4 ด้าน คือ

- 1.คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน
- 2.คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน
- 3.คุณค่าทางประวัติศาสตร์
- 4.คุณค่าทางการศึกษา

โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1.การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

ศึกษาข้อมูลที่เป็นเอกสาร บทความ ตำรา หนังสือและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณค่าศิลปะ และศิลปะแกะสลักไม้ รวมถึงศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษา หลักสูตรศิลปกรรม และการเรียนการสอน ของสถาบันราชภัฏเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ใช้เป็นแนวทางในการวิจัย

2.กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง จำนวน 6 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกตามคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้

2.1.1 เป็นช่างแกะสลักไม้พื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในการแกะสลักไม้ในหอไตร และ/หรือ สถาปัตยกรรมทางศาสนาในภาคอีสานตอนล่างจนเป็นที่ยอมรับทั่วไป 4 คน

2.1.3เป็นนักวิชาการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษานุรักษ์โบราณสถานและโบราณคดี ในภาคอีสานตอนล่าง 2 คน

2.2 กลุ่มประชากรที่เป็นอาจารย์ที่สอนอยู่ โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา โปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานีทุกคน

2.3 กลุ่มประชากรที่เป็นนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาครุศาสตรบัณฑิต วิชาเอกศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏอุบลราชธานีทุกคน นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ทุกคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลกับตัวอย่างประชากรกลุ่มต่าง ๆ คือ

1. การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ใช้การสัมภาษณ์ โดยมีเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง

2. การเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร ที่เป็นอาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาตรี โปเอนแกรมวิชาศิลปศึกษา โปเอนแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏ อุบลราชธานี ใช้แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และเติมข้อความ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง เป็นแบบปลายเปิด (Open ended)

4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

4.2 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาให้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจแก้ไขเพิ่มเติม

4.3 นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขความตรงและความครอบคลุมของเนื้อหา ความเหมาะสมของการใช้ภาษา และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อแนะนำ และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบอีกครั้ง

4.4 นำเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม ไปทดลองใช้ (Try - Out) และนำมาหาความเที่ยง (Reliability) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS/PC+ , Statistical Package for Social Sciences /Personal Computer) แบ่งการวิเคราะห์ตามเครื่องมือ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกละสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างของผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญงานศิลปะแกละสลักไม้ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกละสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง ตอนที่ 3 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกละสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง นำมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบตารางประกอบความเรียง

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกละสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างของอาจารย์ โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และโปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ความคิดเห็นของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และโปรแกรมวิชาศิลปกรรม โดยทั้ง 2 กลุ่มประชากรใช้การวิเคราะห์ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกละสลักไม้ แบบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ นำข้อมูลมาหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน คณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เสร็จแล้วนำมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ในรูปตารางและความเรียง

ตอนที่ 3 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกละสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง แบบปลายเปิด (Open ended) นำมาแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ

นำมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง สรุป อภิปรายผลและเสนอแนะต่อไป

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้รู้ถึงคุณค่าของศิลปะแกละสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำนุบำรุงรักษา และการอนุรักษ์ งานศิลปะแกละสลักไม้ และหอไตร

2. ทำให้รู้ถึงความสำคัญของศิลปะแกละสลักไม้ ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการสืบทอด

3. ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนของสถาบันราชภัฏ ที่ส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญา และคุณค่างานศิลปะในท้องถิ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย